

Warszawa, dnia 5 lipca 2011 r.

RPO-672819-VII-720.5/11/MC

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie Artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. 2007 Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 17-18 oraz 20 maja 2011 r., do Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu (dalej: ZK, Zakład lub jednostka), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP, Mechanizm): Magdalena Chmielak - zastępca dyrektora zespołu i Marcin Kusy oraz pracownik Zespołu Prawa Karnego: Zbigniew Kuźma (prawnicy). W wizytacji wziął udział także pracownik Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach - Michał Kleszcz (prawnik).

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, wizytujący sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji:

- przeprowadzono rozmowy na temat funkcjonowania jednostki z mjr. mgr. inż. Włodzimierzem Więckowskim – dyrektorem Zakładu oraz mjr. mgr. Dariuszem Bogaczem – zastępcą dyrektora Zakładu;
- dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym: cel zabezpieczających, cel izolacyjnych, wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, siłowni, pól spacerowych, łaźni, sanitariatów, kantyny, sal widzeń, ambulatorium wraz z izbą chorych oraz kuchni;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami jednostki;
- przeprowadzono indywidualne rozmowy z osadzonymi.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali dyrektora i członków kierownictwa o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Protokół kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Bochni z 10 lutego 2011 r., Zarządzenie nr 14/11 Dyrektora Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu z dnia 20 kwietnia 2011 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego jednostki, ocenę działalności Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu za 2010 r., statystykę ilustrującą liczbę skarg i pozwów osób osadzonych dotyczących Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu złożonych w 2010 r. oraz I kwartale 2011 r., informację o liczbie i rodzajach wydarzeń nadzwyczajnych w 2011 r. wraz z liczbą zastosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Nowym Wiśniczu usytuowany jest poza centrum miasta, mieści się w budynkach dawnego klasztoru Karmelitów Bosych. Teren jednostki zajmuje obszar 7,6 ha. Budynki zostały wzniesione w XIV oraz XVII wieku, ich gruntowny remont przeprowadzono w 1990 roku. W najstarszym budynku klasztornym (pawilon I) wraz z bocznym skrzydłem znajdują się oddziały: I-IV, w tym oddział III – terapeutyczny. Oddział V wraz z ambulatorium oraz częścią gospodarczą mieści się w nowszym budynku z XIX w. (pawilon II).

Zakład jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla mężczyzn recydywistów penitencjarnych. W części oddziału I wyodrębniono oddział dla skazanych zakwalifikowanych do zakładu karnego półotwartego (3 cele mieszkalne). W tej części cele mieszkalne od apelu porannego do godz. 18.00 pozostają otwarte.

Pojemność Zakładu wynosi 438 miejsc. W dniu 17 maja 2011 r. w jednostce ewidencyjnie przebywało 435 osadzonych: 433 skazanych, 2 ukaranych. Większość skazanych odbywała karę w systemie zwykłym – 223, w systemie programowego oddziaływania - 171, a w systemie terapeutycznym – 41.

Okolo 12% populacji skazanych deklaruje przynależność do podkultury więziennej. W ocenie administracji Zakładu, mimo słabnącej liczebności uczestników podkultury więziennej, jest to nadal grupa niebezpieczna, stwarzająca potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa w jednostce.

Dyrektor Zakładu, udzielając odpowiedzi na pytanie dotyczące aktualnych problemów w jednostce, wskazał na konieczność przeprowadzenia modernizacji kotłowni, nadmierne zużycie wody przez skazanych (dzienne zużycie wody przypadające na jednego skazanego wynosi ok. 300 l), a także konieczność wykonywania stałych remontów.

3. Warunki bytowe

Osadzeni kwaterowani są w 74 celach mieszkalnych. W jednostce przeważają cele trzy- oraz czteroosobowe. Bardzo dużą liczbę stanowią również cele kilkunastoosobowe (m. in. 5 cel dziesięcioosobowych, 2 cele czternasto- i szesnastoosobowe oraz 4 cele siedemnastoosobowe).

Zgodnie z informacją udzieloną przez dyrektora Zakładu, w jednostce nie ma przeludnienia. Osadzeni przebywają w warunkach zapewniających zachowanie przewidzianej w art. 110 Kodeksu karnego wykonawczego normy 3 m² powierzchni celi na osobę.

Pozytywnie należy ocenić fakt, iż świetlice Zakładu nie zostały zaadaptowane na cele mieszkalne, niemniej jednak w celu uniknięcia zjawiska przeludnienia osadzeni rozlokowywani są także w izbie chorych. Za

nieprawidłową praktykę należy uznać wliczanie miejsc izby chorych oraz cel izolacyjnych w liczbę cel mieszkalnych.

W wizytowanej jednostce 17 cel mieszkalnych to cele kilkunastoosobowe (pojemność od 10 do 17 osób). Każda z nich wyposażona jest w piętrowe łóżka, zabudowany kącik sanitarny oraz umywalkę znajdującą się poza kącikiem. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było stwierdzić poszanowanie praw i godności przebywających w nich osób.

Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom (dalej CPT), które zawarł w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka*

i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapelnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji.

Natomiast zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskie Reguły Więzienne), *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność.* Podobnie przyjęto we Wzorcowych Regułach Minimum Postępowania z Więźniami (Nowy Jork 1984), w Regule 12 stanowiąc: *Instaluje się odpowiednie urządzenia sanitarne, umożliwiające każdemu więźniowi załatwienie potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, w czystych i przyzwoitych warunkach.* Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone.

Krajowy Mechanizm Prewencji w pełni podziela stanowisko wyrażone przez CPT oraz podkreśla potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu, wyodrębnienie jednej toalety dla 16-17-stu osób nie umożliwia osobie pozbawionej wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 3 osoby, w innej zaś jedna na 17 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety.

Większość cel mieszkalnych w jednostce posiada zabudowane kąciki sanitarne, jednakże w 7 celach toalety są osłonięte jedynie parawanem. Zgodnie z informacjami udzielonymi przez kierownictwo wizytowanej jednostki, zabudowanie kącika sanitarnego w tych celach jest niemożliwe, gdyż spowoduje

zmniejszenie ich metrażu. Niemniej jednak, w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej. Zgodnie z linią orzeczniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kącika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie.

Wszystkie cele w Zakładzie są skanalizowane, doprowadzona jest do nich zimna i ciepła woda. Nie wszystkie kąciki sanitarne wyposażone są w odpowiednią wentylację, w niektórych celach wentylację stanowi prowizoryczna konstrukcja – wykuta otwór w ścianie (oddział IV, oddział I) bądź nie ma jej wcale (cela nr 125, cela nr 76). W większości cel – z uwagi na architektoniczną konstrukcję małych okien – dostęp światła dziennego nie jest wystarczający, zastąpiono je więc oświetleniem sztucznym. Małe okna uniemożliwiają również odpowiednie wietrzenie celi.

Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony (oddział III, IV, V), w niektórych celach brakowało pełnego wyposażenia (np. celę siedemnastoosobową – nr 118 - wyposażono w 14 taboretów). Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz nie posiadały drabinek wiodących do górnego poziomu. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodziły na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Również materace były znacznie zniszczone. W jednej z cel osadzeni okazali wizytującym poduszkę uszytą z ręczników. Stan techniczny cel mieszkalnych nie był zadowalający. W niektórych celach był zbutwiał parkiet. W jednej z cel mieszkalnych oddziału I (nr 18) znajdowały się uszkodzone okna, osadzeni zamykali je za pomocą wciskanego pomiędzy ramy papieru. Ponadto w

celach wieloosobowych łóżka ustawiono w taki sposób, że osoby były zmuszone spać praktycznie obok siebie (cela nr 21 w oddziale I).

Kąpiel osadzonych odbywa się w łaźni ogólnej, znajdującej się w pawilonie II. Osadzeni z pawilonu I muszą przechodzić przez dziedziniec, co zimą może stanowić zagrożenie dla ich zdrowia. Stan łaźni wizytujący ocenili bardzo dobrze. Pomieszczenie jest wyremontowane, wyposażone w 32 stanowiska prysznicowe oraz maty antypoślizgowe. Przed wejściem do łaźni znajduje się przedsionek, w którym ustawiono ławki. Do ścian przymocowano suszarki do włosów. Osadzeni mogą się przebrać oraz zawiesić na wieszakach odzież. W przebieralni jest również dostępna toaleta.

Osadzeni, z którymi rozmawiano zwracali uwagę na zagrzybienie ścian w celach mieszkalnych, brak wentylacji oraz małą przestrzeń w celach wieloosobowych, a także na zużyty sprzęt kwaterunkowy. W celach wieloosobowych osadzeni skarżyli się również na usytuowanie łóżek zbyt blisko siebie.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów trzy razy w miesiącu. Administracja jednostki uwzględnia sugestie osadzonych co do asortymentu. Ceny w kantynie – to średnia cen obowiązujących na terenie Nowego Wiśnicza. Osadzeni skarżyli się, iż ceny w kantynie są bardzo wysokie. Niemniej jednak administracja jednostki wyjaśniła, iż wynika to z faktu porównywania cen przez osadzonych z cenami w hipermarketach czy dyskontach. Analiza cenników artykułów dostępnych w kantynie nie nasunęła zastrzeżeń wizytujących.

Jednostka wyposażona jest w system monitoringu, który obejmuje sale widzeń, ciągi komunikacyjne oraz cele zabezpieczające.

4. Wyżywienie

Stan pomieszczeń kuchni wizytujący ocenili jako dobry. Protokół kontroli sanitarnej Państwowego Inspektora Sanitarnego w Bochni z dnia 10 lutego 2011 r., która swym zakresem obejmowała kontrolę produkcji posiłków dla osadzonych nie zawiera zaleceń pokontrolnych. Produkcję posiłków uznano za zgodną z zasadami systemu HACCP. W dniu wizytacji poza posiłkami podstawowej normy

wyżywienia przygotowywanych było 49 diet (lekkostrawne i cukrzycowe). Na wniosek osadzonego i za zgodą dyrektora skazani mogą otrzymać również dietę wegetariańską.

Zdaniem większości osób pozbawionych wolności, z którymi rozmawiano wyżywienie oferowane w jednostce jest dobre. Kilka pojedynczych uwag dotyczyło braku urozmaicenia oraz małej ilości posiłków.

5. Opieka medyczna

Z informacji uzyskanych od dyrektora Zakładu wynika, że w więziennej służbie zdrowia aktualnie nie występują braki kadrowe. W jednostce zatrudnionych jest 6 lekarzy: kierownik ambulatorium, funkcjonariusz SW – specjalista chirurg, lekarz internista na 0,2 etatu, lekarz stomatolog na 0,5 etatu, lekarz psychiatra na 0,2 etatu, lekarz medycyny pracy na 0,2 etatu, lekarz ogólny na 0,4 etatu. Trzy osoby zatrudnione są na stanowiskach pielęgniarskich. Ponadto podpisane są umowy cywilnoprawne z następującymi lekarzami: neurologiem, dermatologiem/wenerologiem, okulistą. Dyrektor Zakładu zawarł również umowę o współpracy w zakresie świadczenia usług medycznych z firmą CenterMed Sp. z o.o. (konsultacje kardiologiczne, diabetologiczne, laryngologiczne, urologiczne, neurologiczne).

W skład pomieszczeń ambulatorium wchodzi: gabinet zabiegowy, gabinet lekarski, gabinet stomatologiczny, punkt apteczny, poczekalnia dla pacjentów, pokój socjalny, brudownik oraz pomieszczenie gospodarcze. W dniu wizytacji w pomieszczeniach tych było czysto. Przyjęcia osadzonych odbywają się codziennie od godziny 8 do 16, oprócz sobót i niedziel. Skazani z poszczególnych oddziałów przyjmowani są raz w tygodniu. Lekarz stomatolog przyjmuje raz w tygodniu.

W dniu wizytacji w gabinetach lekarskich ani na korytarzach nie była udostępniona w widocznym miejscu „Karta Praw Pacjenta”, dostosowana do potrzeb osób przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej. Z informacji uzyskanej od personelu medycznego wynika, że „Karta Praw Pacjenta” wydawana jest na prośbę osadzonego. Niemniej jednak, w ocenie wizytujących, pacjenci mogą nie mieć wiedzy, iż tego typu Karta istnieje. Dlatego też zwrócono się z

prośbą o wywieszenie na tablicach ogłoszeń znajdujących się w poszczególnych oddziałach informacji, iż „Karta Praw Pacjenta” dostępna jest w ambulatorium.

W jednostce wyodrębniono również pięcioosobową izbę chorych, w oddziale V. Niemniej jednak, pomieszczenie to nie było wykorzystywane wyłącznie z jego przeznaczeniem. W dniach wizytacji zakwaterowane były w niej osoby nie tylko z powodów zdrowotnych.

W Zakładzie nie ma cel przystosowanych dla osób niepełnosprawnych. W dniu wizytacji nie było osadzonej żadnej osoby niepełnosprawnej.

Większość osadzonych, z którymi rozmawiali członkowie zespołu wizytacyjnego, oceniła opiekę medyczną jako złą, niemniej jednak odnotowano również kilka ocen pozytywnych. Uwagi dotyczyły między innymi: zbywającego traktowania przez lekarza (wskazywano na najmłodszego lekarza), niewłaściwego leczenia (m.in. ordynowania leków, które w sposób oczywisty nie są pomocne w leczeniu danej dolegliwości). Osadzeni podkreślali także, że sposób zwracania się do nich przez lekarza jest niekulturalny i nie są odosobnione przypadki niesłusznego zarzucania pacjentom symulowania dolegliwości.

Personel medyczny z kolei wskazywał, iż praca w jednostce związana jest z poważnymi trudnościami, wynikającymi z nagminnej symulacji, jak i dysymulacji osadzonych oraz prezentowanej w większości postawy roszczeniowej, a także nagminnymi żądaniem pacjentów odnośnie wydawania leków według ich uznania.

6. Traktowanie osadzonych

W rozmowach indywidualnych większość ocen osadzonych dotyczących traktowania przez funkcjonariuszy była pozytywna. Rozmówcy odpowiedzieli przecząco na pytanie, czy funkcjonariusze Służby Więziennej naruszyli ich nietykalność osobistą lub niewłaściwie potraktowali. Nie byli też świadkami takich niedozwolonych zachowań wobec innych osadzonych. Wskazywali jednak, że zdarzają się prowokacje ze strony funkcjonariuszy. Osadzeni skarżyli się również na konieczność częstych zmian cel mieszkalnych. Pojawiły się również uwagi dotyczące pojedynczych funkcjonariuszy działu ochrony, którzy zgodnie z informacją skazanych, zwracają się do nich po nazwisku lub „na ty” bądź też „skazana”. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie

Więziennej (Dz.U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania z poszanowaniem godności ludzkiej kary, środków karnych, zabezpieczających i zapobiegawczych wskazuje również treść art. 4 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej: K.k.w.).

W Zakładzie wyodrębniono dwie cele do wykonywania kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej. W 2010 r. wymierzono 35 tego typu kar, a w 2011 r. do dnia wizytacji 11. Warunki bytowe panujące w celach izolacyjnych nie wzbudziły zastrzeżeń wizytujących, z wyjątkiem braku zabezpieczenia zamka przed możliwością zablokowania go przez osadzonego. Mankament ten może uniemożliwić w razie konieczności udzielenie szybkiej pomocy osadzonemu.

Spośród ukaranych dyscyplinarnie podczas swojego pobytu w jednostce, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, kilka osób stwierdziło, iż zastosowana wobec nich kara nie była słuszna i współmierna do przewinienia. W ocenie osadzonych karanie dyscyplinarne ma miejsce często z bardzo błahych powodów, np. robienia pompek na krześle. Odwołanie się od kary w ocenie rozmówców jest bezcelowe, gdyż jeszcze nie zdarzyło się, aby przyniosło oczekiwane przez skazanych rezultaty.

Jednostka dysponuje dwoma celami zabezpieczającymi. W ciągu ostatnich 6 miesięcy celi wykorzystywana była dwa razy. Stan celi zabezpieczających nie wzbudził zastrzeżeń wizytujących. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji dokonali oglądu nagrań z monitoringu dwóch ostatnich pobytów osób pozbawionych wolności. W jednym przypadku przedstawiciele Mechanizmu zgłosili zastrzeżenia co do sposobu traktowania osadzonego podczas pobytu w celi zabezpieczającej. Sprawa zostanie zbadana w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. Po jej dokładnej analizie – wynik badania zostanie przedstawiony w odrębnym dokumencie.

W ocenie Mechanizmu należy dążyć do wyeliminowania nieprawidłowości w zakresie traktowania osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki, dotyczy to również sygnalizowanego, nieprawidłowego traktowania osadzonych przez lekarza.

W 2010 r. oraz I kwartale 2011 r. osadzeni złożyli w sumie 86 skarg do odpowiednich organów, w których postawiono zarzuty niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników SW. Żadna nie została uznana za zasadną.

7. Praca penitencjarna

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 17 osób. Z wyjątkiem technika oraz referenta – asystenta ds. realizacji programu Kapitał Ludzki – wszystkie osoby legitymują się wykształceniem wyższym (pedagodzy, pedagogzy resocjalizacyjni, prawnik, historyk). Średnia liczba osadzonych przypadających na jednego wychowawcę wynosi 45-50 osób.

Opiekę psychologiczną osadzonym zapewnia 3 psychologów. Kontakt z psychologiem jest możliwy w dni robocze w godzinach 8.00-16.00, w tym raz w tygodniu w godzinach 11.00-19.00. Oddziaływania psychologiczne to głównie rozmowy indywidualne oraz zajęcia grupowe.

W 2010 r. w ramach pracy z osadzonymi przeprowadzono 16 zajęć grupowych (np. ABC Złości, Jak radzić sobie z przemocą ?, Zdrowe życie), w których uczestniczyło średnio od 12 do 40 osadzonych.

W rozmowach indywidualnych skazani pozytywnie ocenili pracę i zaangażowanie wychowawców, podkreślając iż osoby te chętnie udzielają pomocy.

Wśród trudności występujących w pracy działu penitencjarnego kierownictwo jednostki wskazywało na nadmiar pracy biurokratycznej, a także konieczność równoległego wprowadzania danych w aktach osadzonych oraz w systemie Noe. NET, co znacząco ogranicza możliwość indywidualnego kontaktu z osadzonym.

8. Oddziaływania terapeutyczne

Oddział terapeutyczny obejmuje III oddział mieszkalny. Pojemność wynosi 34 miejsca. W skład kadry tego działu wchodzi kierownik (terapeuta), 4 terapeutów, w tym jeden zatrudniony w wymiarze 0,5 etatu, psycholog oraz wychowawca. W oddziale prowadzona jest terapia nie tylko osób uzależnionych od alkoholu, lecz również uzależnionych od tytoniu, czy też pacjentów ze zdiagnozowaną politoksykomanią oraz osób używających wszelkie dostępne środki psychoaktywne. Czas oczekiwania na terapię jest długi i wynosi średnio 19 miesięcy. Stosowane

metody i środki oddziaływań to m. in. konsultacje indywidualne (wywiad, obserwacja, rozmowy kierowane), terapia grupowa (grupy edukacyjne, zadaniowe), wykłady edukacyjne, projekcje filmów tematycznych. Terapia przewidziana jest na 3 miesiące. Stosowany „Podstawowy Program Terapii” jest programem edukacyjno-psychokorekcyjnym nawiązującym do „minesockiego” modelu leczenia uzależnień chemicznych. W 2010 r. 180 pacjentów objętych było oddziaływaniami terapeutycznymi, z czego nowo przyjętych było 148, ukończyło terapię 145. W 2011 r. do dnia wizytacji 94 pacjentów objęto oddziaływaniami terapeutycznymi, z czego nowo przyjętych było 59, ukończyło terapię 63.

9. Zatrudnienie i nauczanie

W Zakładzie Karnym w Nowym Wiśniczu osadzeni zatrudniani są na podstawie skierowania do pracy i nieodpłatnie w ramach art. 123 a § 1 i 2 K.k.w. przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, a także odpłatnie u kontrahentów zewnętrznych na podstawie skierowania do pracy i nieodpłatnie w ramach art. 123 a § 2 K.k.w., przy pracach publicznych na rzecz organów administracji publicznej oraz przy pracach wykonywanych na cele charytatywne w systemie bez konwojenta.

W 2010 r. zatrudniano osadzonych: przy pracach porządkowych oraz pomocniczych wykonywanych na rzecz Zakładu (60 skazanych), w przedsiębiorstwie państwowym „Robut” (35), na rzecz kontrahentów pozawięziennych (25), na rzecz Samorządu Terytorialnego (4). Średnie procentowe zatrudnienie osób pozbawionych wolności wynosiło 29,3%. W dniu wizytacji zatrudnienie osadzonych kształtowało się następująco: przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz Zakładu (55 skazanych), w przedsiębiorstwie państwowym „Robut” (24), na rzecz kontrahentów pozawięziennych (9), na rzecz Caritas parafialnego (2). Średnie procentowe zatrudnienie osób pozbawionych wolności od stycznia do kwietnia 2011 r. wynosi 21%.

W ocenie działalności Zakładu Karnego w Nowym Wiśniczu w 2010 r. wskazuje się na postępujący spadek zatrudnienia. Powodem jest fakt wycofania się ze współpracy z Zakładem spółki „Kominus”, która zatrudniała średnio 30 osadzonych. Powodem było wejście w życie w marcu 2011 r. wyroku Trybunału Konstytucyjnego

zobowiązującego do wypłaty zatrudnionym skazanym pensji minimalnej, a nie połowy minimalnego wynagrodzenia. Zatrudnienie skazanych przestało być opłacalne dla właścicieli spółki.

Osadzeni mają możliwość uczestniczenia w szkoleniach i kursach podnoszących kwalifikacje zawodowe. W pierwszym półroczu 2011 r. odbyły się 3 kursy o kierunku: malarz, instalator sieci niskiego napięcia, tynkarz. W każdym z kursów uczestniczyło 13 skazanych. Ponadto skazani uczestniczyli w następujących programach: Ja pracownik, Ja podatnik, Żegnaj papierosie, Bezpieczny dom, Z ekologią na ty oraz Klub pracy.

Podczas oglądu jednostki przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zwizytowali pomieszczenia przedsiębiorstwa przywieziennego „Robut”. Pracujący w nich osadzeni nie zgłosili żadnych zastrzeżeń czy potrzeb dotyczących swojej pracy i jej warunków. Stan techniczny i wyposażenie pomieszczeń pracowni nie budził zastrzeżeń, z wyjątkiem czystości sanitariatów.

W jednostce funkcjonuje również Zespół Szkół Nr 1, w skład którego wchodzi: Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące, Zasadnicza Szkoła Zawodowa o profilu: murarz, blacharz, monter elektronik, obuwnik. Na potrzeby szkoły wyodrębniono: 6 klasopracowni, w tym 2 pracownie komputerowe, 2 pracownie przedmiotów zawodowych, 2 klasy do przedmiotów ogólnokształcących.

10. Działalność kulturalno-oświatowa i sportowa

W wizytowanej jednostce do dyspozycji osadzonych przeznaczono 6 sal do zajęć rekreacyjnych, wyposażonych w stoły do ping-ponga oraz zużyte taborety i stoliki. Sprzęt do gier – rakiетки, a także szachy czy warcaby dostępne były w pokojach wychowawców. Świetlice znajdujące się w starszym pawilonie są zdecydowanie mniejsze niż te, które oglądano w pawilonie II. Stan techniczny świetlic był zróżnicowany. Usytuowane w pawilonie I noszą ślady zagrzybienia na ścianach, w wielu miejscach ściany były brudne, odpadał z nich tynk.

Pozytywnie należy ocenić fakt, iż kierownictwo wizytowanej jednostki nie podjęło decyzji o zagospodarowaniu świetlic na cele mieszkalne. W dniu wizytacji wszystkie były dostępne dla skazanych.

Do dyspozycji osadzonych pozostaje również niewielka sala do ćwiczeń fizycznych, znajdująca się w najstarszym pawilonie. Wyposażono ją w odpowiedni sprzęt. Niemniej jednak – stan techniczny tego pomieszczenia – w ocenie KMP był zły z powodu znacznego zagrzybienia i zniszczenia ścian.

W jednostce są 2 pola spacerowe, po generalnym remoncie. Osadzeni mogą również korzystać z prowizorycznego placu sportowego, otoczonego ruinami dawnego kościoła. Teren ten wykorzystywany jest do zajęć sportowych (piłka siatkowa) w okresie od maja do września.

Do dyspozycji osadzonych pozostaje także biblioteka, która dysponuje 13 295 pozycjami książek. Znaczna część księgozbioru to wydawnictwa z lat 70/80 XX w. W miarę możliwości finansowych jest on uzupełniany 30-60 pozycjami rocznie. Ze zbiorów biblioteki korzysta 20-30% całej populacji osadzonych przebywających w jednostce.

Podczas oglądu pomieszczeń stwierdzono, że w bibliotece są nieaktualne egzemplarze Kodeksu karnego wykonawczego i innych aktów prawnych (2003 r.). Co więcej, znajdowały się one na półce opisanej hasłem: „Książki z tych półek przeznaczone są wyłącznie dla funkcjonariuszy Służby Więziennej. Osadzeni mogą z tego księgozbioru wypożyczać kodeksy karne po uzgodnieniu tego faktu z wychowawcą ds. kulturalno-oświatowych oraz biblioteki.” Jak ustalono, kodeksy karne wykonawcze zakupuje personel więzienny z prywatnych środków i udostępnia je osadzonym w oddziałach.

Osadzeni nie mają również dostępu do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Rzecznik Praw Obywatelskich, skierował do Trybunału Konstytucyjnego w piśmie z dnia 6 sierpnia 2010 r., uwagi dotyczące stanowiska Dyrektora Generalnego Służby Więziennej negującego inicjatywę upowszechniania wśród osób pozbawionych wolności wiedzy na temat wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych w zakładach karnych, ich skutków prawnych i praktycznych. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, istnieje możliwość upowszechniania wyroków Trybunału w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, z których mają prawo korzystać osoby skazane i tymczasowo aresztowane. Uwagi RPO zostały podzielone w dniu 11 sierpnia 2010 r. przez

Szefa Biura Trybunału Konstytucyjnego (sygn. pisma S-073-14/10). Uznając za słuszne stanowisko Rzecznika w tej sprawie, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego stwierdził, że żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęźle. W tym celu właściwym byłoby podjęcie współpracy działu prawnego jednostki z wychowawcą działu penitencjarnego ds. kulturalno-oświatowych.

Prasa dostarczana jest do czytelnicy przy bibliotece. W dniu wizytacji dostępna była jedynie „Rzeczpospolita” oraz kilka czasopism z miesięcy: styczeń, luty, marzec. Zgodnie z informacją uzyskaną od administracji Zakładu, jedynie 3 skazanych korzysta z indywidualnej prenumeraty.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł, który prowadzony jest przez jednego z osadzonych. Emituje on programy radiowe stacji ogólnopolskich, audycje własne oraz konkursy.

W ramach działalności kulturalno-oświatowej wszyscy osadzeni mają możliwość udziału w konkursach tematycznych oraz turniejach. Skazani spełniający kryteria formalne mają możliwość korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych, organizowanych poza terenem jednostki (wyjście do zamku Lubomirskich, wyjście do Muzeum Ziemi Wiśnickiej, wyjście na mecz piłki nożnej KS Szreniawa).

Bardzo niewielka liczba osadzonych uczestniczy w dodatkowych kołach zainteresowań: plastycznym (4 skazanych), dekoratorskim (5 skazanych).

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji, prezentowana oferta zajęć kulturalno-oświatowych jest uboga.

Osadzeni, z którymi rozmawiano pozytywnie ocenili dostęp do księgozbioru bibliotecznego, zwracali jednak uwagę na brak gazet w czytelnicy. Krytyczne uwagi dotyczyły również małej liczby zajęć kulturalno-oświatowych.

11. Korespondencja, widzenia i rozmowy telefoniczne

Korespondencja prywatna przyjmowana jest podczas dostarczania śniadania, a wydawana podczas dostarczania kolacji, w dni robocze, przez oddziałowego. Korespondencja urzędowa przyjmowana jest w dni robocze przez wyznaczonych pracowników działu ewidencji, a w dni wolne od pracy przez wychowawców dyżurnych w godzinach pracy. Korespondencja urzędowa wydawana jest przez pracowników działu ewidencji w każdy dzień roboczy w godzinach od 12.30 do 16.00, a w dni w których pracownik ewidencji pełni dyżur popołudniowy w godzinach od 16.00 do 18.00. Osadzeni nie zgłaszali uwag w tym zakresie.

Na korytarzach oddziałów mieszkalnych znajdują się samoinkasujące aparaty telefoniczne przeznaczone do dyspozycji skazanych. Jednorazowy czas korzystania z aparatu telefonicznego nie może przekroczyć 10 minut. Sposób wykonywania rozmów telefonicznych reguluje „Porządek wewnętrzny”. W regulacjach w nim zawartych nie uwzględniono jednak możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osadzonych zakwaterowanych w oddziale III.

W wizytowanej jednostce znajduje się jedna sala widzeń wyposażona w stoliki i krzesła, z wydzieloną częścią do odbywania widzeń bez osoby dozorującej. Wyodrębniono również jedno stanowisko do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt, wyposażone w telefon do komunikowania się osadzonego z odwiedzającą go osobą. Nagroda w postaci zezwolenia na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej realizowana jest w wyznaczonym do tego celu pokoju. Jest ono wyposażone w tapczan oraz sanitariat. W ocenie wizytujących w pomieszczeniu należałoby wymienić zniszczoną i zużytą wykładzinę z linoleum. W okresie od kwietnia 2010 r. do maja 2011 r. udzielono 137 widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej w ramach nagrody.

W sali widzeń znajduje się bufet, w którym odwiedzający mogą nabyć artykuły żywnościowe i napoje spożywane podczas widzenia. Po zakończonym widzeniu osadzony może przyjąć i przenieść do celi zakupione w bufecie artykuły żywnościowe nie skonsumowane w czasie widzenia, wyroby tytoniowe oraz artykuły osobistego użytku w zakresie i ilości ustalonej przez dyrektora ZK.

Osoby korzystające z widzeń oceniły organizację i sposób ich przeprowadzania pozytywnie.

12. Prawo do złożenia skargi

W 2010 r. administracja jednostki otrzymała 226 skarg od osadzonych, z czego żadna nie została uznana za zasadną. Najczęściej dotyczyły one traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (68), warunków bytowych (40), opieki zdrowotnej (35). W I kwartale 2011 r. rozpatrzono 59 skarg, których tematyka dotyczyła: traktowania przez funkcjonariuszy (18), kar dyscyplinarnych (10), widzeń i rozmów telefonicznych (5). W 2011 r. Centralny Zarząd Służby Więziennej w Warszawie uznał za zasadne w części skargi jednego skazanego, na sposób załatwienia jego skarg na ZK w Nowym Wiśniczu przez Dyrektora Okręgowego SW w Krakowie. Centralny Zarząd SW odmiennie od stanowiska Dyrektora Okręgowego przyjął, że zarzuty skazanego dotyczące niewłaściwej diety i palenia przez skazanych tytoniu w świetlicach wizytowanej jednostki – były zasadne.

Całkowity brak rozstrzygnięć na korzyść skarżących w ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji może świadczyć o braku obiektywizmu osób rozpatrujących skargi, co więcej rodzi obawy co do skuteczności funkcjonującej procedury skargowej. Prawo osób pozbawionych wolności do złożenia skargi i jej rozpatrzenia w sposób bezstronny jest jednym z podstawowych środków ochrony przed niewłaściwym traktowaniem.

W rozmowach indywidualnych z osadzonymi w zakresie respektowania prawa osadzonych do złożenia skargi, osadzeni zwracali uwagę, iż składanie jakichkolwiek skarg i tak nie wpłynęłoby na zmianę ich sytuacji.

W 2010 r. wpłynęło 46 pozwów od osadzonych, w których stroną pozwaną był Skarb Państwa – Zakład Karny w Nowym Wiśniczu. W większości pozwy te dotyczyły przeludnienia (37). W I kwartale 2011 r. wpłynęło 7 pozwów, wszystkie dotyczyły przeludnienia.

13. Posługi religijne

Opiekę duszpasterską w Zakładzie sprawuje kapelan katolicki, zatrudniony na 0,2 etatu. Msze święte odbywają się w niedziele i święta (2 razy). Średnia liczba uczestników wynosi 60-80 skazanych. Poza kapelanem działalność pastoralną prowadzi ksiądz jezuita w ramach wolontariatu, 2 razy w miesiącu odbywają się spotkania modlitewne.

Aktywność religijna odbywa się w kaplicy. Posługi religijne pełnione są również przez Związek Wyznania Świadków Jehowy, Adwentystów Dnia Siódmego oraz Świecki Ruch Misyjny – Epifania. Wszystkie spotkania odbywają się raz w tygodniu.

Osadzeni nie zgłaszali uwag dotyczących posług religijnych w jednostce.

14. Rekomendacje

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji, celem poprawy stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności rekomenduje:

1. wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu osadzonych przez poszczególne osoby z personelu jednostki;
2. potraktowanie izby chorych oraz cel izolacyjnych zgodnie z przeznaczeniem;
3. zapewnienie odpowiednich warunków sanitarno-higienicznych w celach kilkunastoosobowych lub likwidacją cel kilkunastoosobowych;
4. przekształcenie cel mieszkalnych z niezabudowanymi kącikami sanitarnymi w cele jednoosobowe;
5. stworzenie właściwych warunków bytowych poprzez zapewnienie właściwej wentylacji cel oraz poprzez wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia przed upadkiem;
6. dokonanie niezbędnych remontów w świetlicach oraz sali do ćwiczeń;
7. wymianę zużytego i zniszczonego sprzętu kwaterunkowego oraz doposażenie cel mieszkalnych w brakujący sprzęt kwaterunkowy;

8. zwiększenie oferty zajęć kulturalno-oświatowych;
9. zapewnienie wystarczającego i stałego dostępu do informacji dotyczącej praw pacjenta;
10. zapewnienie odpowiedniego funkcjonowania procedury skargowej;
11. uwzględnienie w Porządku wewnętrznym jednostki możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osadzonych przebywających w III oddziale;
12. zapewnienie wystarczającego i stałego dostępu osadzonych do Kodeksu karnego wykonawczego i innych aktów prawnych oraz do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka;
13. zabezpieczenie zamka w celach izolacyjnych przed możliwością zablokowania go przez osadzonych;
14. dokonywanie na bieżąco napraw pojawiających się usterek.